

K DEJINÁM PRENIKANIA MARXIZMU DO ČÍNY

(1919—1923)

MARIÁN GÁLIK

Pred vyše sto rokmi „strašidlo komunizmu“, podľa slov Marxa a Engelsa, začalo obchádzať Európu, potom sa dostalo do Ameriky, v dvadsiatom storočí sa rozšírilo na krajiny ázijského a afrického kontinentu. Dnes už dávno obchádza celý svet.

Sledovať šírenie marxistických ideí v Číne až po štádium, keď získalo veľmi rozhodné pozície v čínskom ideologickom svete, ktoré nikdy viac neboli otrasené a posilňovali sa čoraz väčšími — bude úlohou tohto článku.

Pokiaľ je nám známe, s menom Marxovým sa čínski čitatelia po prvý raz stretli roku 1902 na stránkach vtedy založeného časopisu *Nový ľud* (Sin-min cchung-pao), ktorý vydával v Japonsku význačný čínsky reformátor Liang Čchi-čchao (1873—1929). Časopis bol v Číne zakázaný, do rúk krajanov sa dostával tajne. Časť Komunistického manifestu bola preložená do čínštiny roku 1906 v orgáne Národnej strany (Kuo-min-tang) zvanom *Ludové noviny* (Min-pao). Národná strana bola vtedy najpokrokovejšou politickou stranou.¹

S nemarxistickými, ale zato socialistickými ideami sa príslušníci mladej čínskej inteligencie oboznamovali súčasne, zvyčajne z japonských prekladov, napr. z diela autora Fukui Junzo, *Novodobý socializmus* (Kin ši šakajšugi), ktoré vyšlo roku 1903.²

Jednými z nich boli idey anarchistické, s ktorými sa oboznamovali v hojnej miere. Určitým, predovšetkým politicky a spoločensky nepríliš zaangažovaným ľuďom, veľmi vyhovovali. Anarchistické idey mali v čínskej filozofii svoje precedenty. Niekedy po roku 1911 preložili do čínštiny základné filozofické dielo najschopnejšieho a najvýznačnejšieho ruského anarchistu Petra Kropotkina (1842—1921) *Pospolitosť* (Mutual Assistance).³ *Pospolitosť* zohrala dôležitú úlohu vo filozofickom vývoji určitej časti generácie, ktorá prešla z prevažnej časti k marxizmu, generácie, ktorá nastúpila na arénu čínskych dejín po víťazstve Veľkej októbrovej revolúcie, v čase tzv. Hnutia 4. mája 1919, protifeudálne a protiimperialisticky zameraného, ktoré svojím veľkým a ani doteraz nie dosť oceneným významom vytvorilo predel medzi starou a novou Čínou a predpoklady pre vznik novej Číny. Kropotkinovo dielo bolo spojovacím článkom, cez ktorý sa čínski intelektuáli, aspoň ich časť, dostávali z pozícií evolučných (od T. Huxleya *Evolúcia a etika*, H. Spencera *Štúdium sociológie*, Ch. Dar-

¹ Stamberger, Pokora, Slupski, *Na prelomu staré a nové Číny*, Orbis, Praha 1959, str. 60.

² Chow Tse-tsung, *The May Fourth Movement. Intellectual Revolution in Modern China*, Harvard University Press, Cambridge 1960, p. 32. Odteraz iba Chow Tse-tsung.

³ Kolektív, *Skriptá k dejinám novodobej čínskej filozofie* (Čung-kuo čin-taj s'-siang š'fiang-šou tchi-kang), Peking 1955, str. 130. Presnejšie dátum sa nám nepodarilo zistiť. *Pospolitosť* vyšla česky pod názvom *Pospolitosť — vzájemná pomoc*, Kniha, Praha 1922.

w i n a *Vývoj druhov*) na pozície revolučné, marxistické. Zdá sa to byť čudné, ale fakty to dokazujú.

Napríklad známy čínsky spisovateľ a literárny kritik Mao Tun (nar. 1896) napísal roku 1919 obsiahlu, skoro päťdesiatstránkovú štúdiu *Nietzscheho učenie* (Ni-cchaj süe-šuo) v časopise *Stredoškôlak* (Süe-šeng ca-č'). Hneď poznamenávame, že v Číne, až do určitého času, asi do r. 1923, učenie Fridricha Nietzscheho (1844—1900) nezohralo úlohu reakčnú, skôr naopak, zapôsobilo do určitej miery a v istých sférach pokrokovovo. Dovoľujeme sa slov akademika Jaroslava Průška, ktorý vo *Svetové literatúre*, č. 5 (1962), str. 75 napísal: „Nietzscheho výrazný individualizmus mal napr. v Číne pokrokovú funkciu, stimuloval vzburu prvých revolucionárov, napr. Lu Süna, proti nesmiernemu utrpeniu spôsobenému starými predsudkami a tradíciami. V tom kontexte, „modloborectvo“ a „súmrak bohov“ mali iný význam a zmysel než v Európe.“

V spomínanej štúdiu Mao Tun analyzuje vedľa seba základné princípy, kľúčové premisy darvinistov „boj o život“ (struggle for existence), Spencerov „dynamický prvok v živote“ (dynamic element in life) a Nietzscheho „vôľa k moci“ (Wille zur Macht). Najviac sa venuje darvinistom a samozrejme Nietzschemu. Nakoniec rezumuje takto: „Ale ja sa domnievam, že Nietzsche nemá vôbec pravdu, a tí, čo sa na ľudí dívajú z pozícií boja o život, nemajú úplnú pravdu. Keby sa ľudia usilovali len o živobytie, dnešná civilizácia by nebola skutočnosťou, a keby používali iba hrubú silu, ľudia by požierali ľudí“ (3, str. 30).

Mao Tun sa vtedy domnieval, že pravdu má Kropotkin. Kropotkin, význačný prírodopisec, vyšiel z biologických pozorovaní (podobne ako Darwin a mnohí iní v minulom storočí), lenže na rozdiel od nich vytvoril učenie o vzájomnej pomoci, ktorá je prostriedkom evolučného vývoja. Kým iní kládli dôraz na súperenie, on kládol dôraz na vzájomnú pomoc, na pocity družby a pospolitosti, ktoré videl tak v živočíšnom svete, ako aj vo svete ľudí na rôznych stupňoch dejinného vývoja. Podľa Mao Tuna, Kropotkin asi najlepšie podal teóriu evolučného vývoja.

Je celkom zrejmé, že vyše 22 ročnému prekladateľovi, kompilátorovi vedecko-populárnych článkov a filozofovi, zdalo sa učenie Kropotkinovo sympatickejšie a ľudskejšie než učenie Darwinovo, Spencerovo alebo Nietzscheho, ktorého najväčší odsudzoval ako sociológa, nazval ho „oškľivým diablom a najteroristickejším človekom“ (4, str. 35). Lenže Kropotkinovo učenie je anarchistické. Vychádza z dvoch základných anarchistických téz: 1. Človek je tvor od prírody dobrý, družný, pospolitý, autorita ho skazila. 2. Hybnou silou spoločenského vývoja sú masy, autorita je prvok cudzí.⁴

Keď nato Mao Tun prišiel, dištancoval sa od Kropotkinovho učenia. Presvedčivé odpovede na svoje problémy a na problémy svojej doby sa nedozvedel ani v jednom z evolučných učení, našiel ich o rok neskoršie v Marxovom historickom a dialektickom materializme. Najprv sa stretol s historickým materializmom, v tomto článku ho už spomína. Roku 1920 vstúpil do prvého marxistického krúžku v Šanghaji. Jeho prechod na marxistické pozície vidíme celkom zrejme v pokrokovom časopise *Nová mládež* (Sin čching-nien), v tribúne novodemokra-

⁴ Pozri Junius, *Život a dielo Petra Kropotkina* v knihe *Pospolitosť — vzájomná pomoc*, str. VIII.

tickej revolúcie v čase Hnutia 4. mája. Správny pomer k anarchizmu vidíme v predhovore k prekladu románu vysokého činiteľa Strany sociálnych revolucionárov Ruska Savinkova - Ropšina *Bledý koň* (Koň blednyj) napísanom v októbri 1923, kde podáva marxistický pohľad na revolučné dianie. Upozorňuje v ňom čínsku mládež slovami: „Sociálna revolúcia musí mať plán, stratégiu a taktiku a jej zbraňou musia byť organizované ľudové masy.“⁵

Mao Tunova cesta bola podobná ceste mnohých tých, ktorí sa teraz počítajú medzi najstaršiu marxistickú generáciu. Podobnú cestu prekonal Lu Sün (1881—1936), zakladateľ modernej čínskej literatúry, Mao Ce-tung a iní. Prirodzene, v jednotlivostiach boli odlišnosti, ale všetci sa k marxizmu dostávali zložitejším vývojom, než na aký sme si dnes zvykli. Marxizmus im nik neservíroval, museli sa k nemu prebojovať sami.

Ako sme už spomenuli, Hnutie 4. mája 1919, tvorí predel medzi starou a novou Čínou v každej oblasti politického, hospodárskeho a kultúrneho života. V tomto roku sa v Číne veľmi nástojčivo prihlásili k slovu dve filozofické učenia, ktoré súperili medzi sebou celé desaťročia. Bol to pragmatizmus, najvýznačnejší filozofický smer vtedajšej Ameriky, a hneď za ním, priamo v zápätí, marxizmus, ktorý nakoniec zvíťazil.

Predstaviteľmi pragmatického smeru v modernej čínskej filozofii boli dvaja — učiteľ John Dewey (1859—1952), najvplyvnejší americký filozof prvej polovice nášho storočia, a jeho čínsky žiak Chu Š' (1891—1962), ktorý pod jeho vedením študoval na Columbijskej univerzite v USA. John Dewey a jeho žena Alice prišli do Šanghaja 1. mája 1919, teda tri dni pred začatím vlastného Hnutia 4. mája a odišli z Číny o dva roky a dva mesiace neskoršie, začiatkom druhej polovice roku 1921.⁶ Deweyove prednášky sa značne rozširovali časopisecky i knižne. O jeho poslaní sa netreba zmieňovať, bolo jasné: získať Čínu do ideologického područia najvplyvnejšej americkej filozofie.

Predstavitelia marxistického smeru boli tiež dvaja: učiteľ a žiak, ale obaja Číňania. Učiteľom bol Li Ta-čao (1888—1927), profesor na Pekingskej univerzite, a žiakom Mao Ce-tung. Profesor Li Ta-čao zavraždili 28. 4. 1927 vo väzení na rozkaz militaristu Čang Co-lina, história Mao Ce-tunga je všeobecne známa.

Boj začal Chu Š'. Keď videl, že socialistické a komunistickej idey sa rozširujú viac, než by sa podľa jeho úsudku mali šíriť, keď videl, že Deweyovo učenie nenachádza primeraný okruh nadšencov, a čínska mládež, na ktorú spoliehal, sa stále viac vrhá do niečoho, čo on považoval za politické dobrodružstvá, začal v júli 1919, dva mesiace po úspešnom začatí Hnutia 4. mája s uverejňovaním radu článkov, zameraných prevažne protikomunisticky. Jeden z nich sa týkal „otázok a -izmov“ a išlo v ňom o to, aby sa čínska mládež, predovšetkým študenti, menej zaujímali o -izmy, teda o ideologické a politické problémy doby a viacej sa venovali štúdiu konkrétnych otázok, napr. v oblasti histórie a literatúry, ktoré mu boli najbližšie, myslel tým prehodnocovanie starej literatúry (prirodzene s pragmatistickým prístupom), textovú kritiku, písanie biografii

⁵ Šen Jen-ping (Mao Tunovo meno. Mao Tun je pseudonym.), *Predslov k Čeng Čen-tuomu prekladu Bledého koňa* (Čeng i Chuej se ma sü), 3. vyd., Šanghaj 1931, str. 7.

⁶ Chow Tse-tung, str. 102 a 192.

význačných, osobností a pod. Chu Š' vedel presvedčať, jeho dôvody mohli mladých a neskusených ľudí ľahko zmiast, no proti nemu hneď vystúpil koléga v zamestnaní, ale protiklad na ideologickom a politickom poli — Li Ta-čao, ktorý na každý Chu Š'ho článok odpovedal polemickým článkom, na úder reagoval protiúderom, presvedčivo ukazoval na zákernosť a dvojtvárnosť jeho argumentov.

Chu Š' odmietal -izmy, ale zato v 6. čísle 4. zväzku časopisu *Nová mládež* (1918) uverejnil článok *Pragmatizmus* (Š'-jung-ču-i). Je to nelogické, lebo pragmatizmus je taktiež -izmus. Hneď v nasledujúcom čísle sa objavili články o marxizme a o dve čísla neskoršie veľmi známy Li Ta-čao v článku *Môj pohľad na marxizmus* (Wo-ti Ma-kche-s'-ču-i-kuan). Li Ta-čao v článku sa stal pre mnoho tisíc čínskych čitateľov *Novej mládeže* učebnicou, v ktorej boli obsiahnuté najelementárnejšie zložky marxizmu. Písal tu o teórii triedneho boja, o nadsťodnote a o historickom materializme. O historickom materializme sa Číňania dozvedeli skôr ako o marxistickej dialektike. Videli sme to aj na Mao Tunovom prípade.

Začiatok rokov dvadsiatych bol v Číne obdobím rušných filozofických diskusií. Boli to, naozaj roky, v ktorých, obrazne a na čínsky spôsob povedané „paj-fia čeng-ming“ „sto filozofických škôl súperilo“ a snažilo sa získať prvenstvo alebo aspoň pozornosť.

Po pragmatistoch a marxistoch sa najviac snažili prívrženci svetoznámeho anglického filozofa tohto storočia Bertranda Russella (nar. 1873). Russel prednášal v Číne od októbra 1920 a ostal tam necelý rok.⁷ Čínska inteligencia ho prijala lepšie než Deweya a venovala mu väčšiu pozornosť. Bolo to preto, lebo v Číne o ňom písali ako o človeku, ktorý má sympatie k socialistickým myšlienkam a krátko predtým navštívil Sovietsky sväz, mohol sa s nimi podeliť o čerstvé dojmy, ktoré tam získal. Roku 1920, krátko pred jeho príchodom si preložili jeho knihu *Cesty ku slobode: socializmus, anarchizmus a syndikalizmus* (Roads to Freedom: Socialism, Anarchism and Syndicalism). V tom čase preložili aj iné jeho diela a v januári 1921 jeho stúpenci založili dokonca *Russellov mesačník* (Lo-su jüe-kchan).⁸

Azda najdôležitejšou otázkou, ktorú sa snažili riešiť filozofi tejto doby, bola: akou cestou sa má poberať vtedajšia Čína. Odpovede boli rôzne: komunisti tvrdili, že sa musí poberať cestou socialistickou, tak ako ju ukazovali Marx, Engels a Lenin. Zaujímavé je, že kapitalistickú cestu neodporúčal Číňanom ani jeden význačnejší filozof. Ani Dewey nie, hoci bol desaťročia najvýznačnejším filozofom najväčšej kapitalistickej mocnosti. Navrhoval určitú formu gildového socializmu, pri ktorom: 1. čínsky štát musí vlastniť najdôležitejšie pramene bohatstva, ako bane, lesy, musí vlastniť dopravné prostriedky a nesmie ich zveriť do súkromného vlastníctva. 2. Čína musí zreformovať a využiť starý gildový systém ako jeden z prvkov, ktorý pomôže pri budovaní demokracie, musí premeniť gildy alebo cechy, do ktorých sú organizované jednotlivé povolania na politické organizácie.⁹

⁷ Tamtiež, str. 192.

⁸ Tamtiež, str. 192 a 233.

⁹ Tamtiež, str. 229.

Bertrand Russell navrhoval pre Čínu formu štátneho socializmu, niečo podobné, čo si Lenin predstavoval pod štátnym kapitalizmom.¹⁰

Určitú časť inteligencie táto otázka nezaujímalá. Boli to prívrženci liberálne zmýšľajúcej buržoázie, ktorí sa venovali otázkam pedagogickým, otázkam prehodnocovania starej literatúry, otázkam odtrhnutým od spoločenského života. Boli to rodni bratia pragmatistov, a tí si zavolali na pomoc Paula Monroeho, známeho amerického pedagóga. Prišiel do Číny 5. 9. 1921. Venovali mu jedno číslo časopisu *Nová výchova* (Sin tiao-jü) v apríli 1922.

Roku 1922 prišiel do Číny prednášať typický predstaviteľ nemeckej filozofie, biológ a idealista Hans Driesch (1867—1941).

S veľkou okázalosťou prijali literárni a filozofickí pracovníci slávneho indického spisovateľa, básnika a mysliteľa Rabindranátha Thákura (1861—1941).¹¹ Najväčší čínsky literárny časopis dvadsiaty rok *Mesačník pre poviedky a romány* (Siao-šou jüe pao) mu venoval celé dve čísla v septembri a v októbri 1923. Thákur mal prednášky vo veľkých čínskych mestách, no jeho filozofické názory nemali veľký ohlas, nevidaným spôsobom však zapôsobil na čínskych básnikov dvadsiaty rok. Básnik Sü Č'-mo (1896—1931), ktorý sprevádzal Thákura po Číne, napísal v jednom z práve spomínaných čísel *Mesačníka pre poviedky a romány*: „Prinajmenej osemdesiat percent našich nových básnikov, nepočítajúc do toho niekoľkých Thákurových žiakov, ktorí napodobňujú jeho štýl, je pod jeho priamym alebo nepriamym vplyvom. Je priam zarážajúce ako si mohol cudzí básnik získať takú obľubu.“

Predstavitelia čínskej inteligencie si chceli v týchto rokoch pozvať ešte francúzskeho filozofa svetového mena Henri Bergsona (1859—1943) a nemeckého filozofa Rudolfa Euckena (1846—1926), dnes už skoro zabudnutého, no v Číne mu venovali značnú pozornosť. Pozvanie sa neuskutočnilo.¹²

Zo západných marxistických filozofov vedľa pragmatizmu a Russellovej filozofie najväčší ohlas mali Nietzsche, Bergson a anarchisti.

Nietzsche sa prihovárал inteligencii pred rokom 1919 i po ňom, najmä tej jej časti, ktorá sa rozhodla skoncovať so všetkým starým v živote i v spoločnosti. Pokrokovým Číňanom sa veľmi páčil jeho radikalizmus, modloborectvo. Nevieme si inak vysvetliť, prečo by Kuo Mo-žo (nar. 1892), terajší prezident Čínskej akadémie vied, podpredseda Svetovej rady mieru a vysoký politický činiteľ, preložil medzi inými dielami význačných európskych spisovateľov a básnikov aj hlavné dielo Nietzscheho *Tak hovoril Zarathustra* (Also sprach Zarathustra),¹³ prečo by predhovor k tomuto dielu preložil Lu Sü,¹⁴ prečo by dve kapitoly z neho preložil Mao Tun?¹⁵ Okrem idey modloborectva veľmi sa im prihovárала myšlienka „prehodnotenia všetkých hodnôt“ (Umwertung aller Werte). I oni

¹⁰ Tamtiež, str. 233.

¹¹ Tamtiež, str. 192—193.

¹² Tamtiež, str. 193.

¹³ Preklad bol uverejňovaný na pokračovanie v *Týždenníku spoločnosti Tvorba* (Čchuang-cao čou-pao), č. 1—39 (1923—1924).

¹⁴ Preložil ju pod pseudonymom Tchang S' v časopise *Nový príliv* (Sin čhao), 2, 5, 1920

¹⁵ V časopise *Emancipácia a obnova* (Tie-fang jü kaj-cao) sú v 6. a v 7. čísle 1. zväzku (1919) preklady 11. a 12. kapitoly 1. zväzku diela *Tak hovoril Zarathustra*.

chceli prehodnotiť všetky hodnoty a v Nietzsche videli otca tejto myšlienky. Lu Sün, Kuo Mo-žo, Mao Tun — trojica najvýznačnejších kultúrnych a literárnych pracovníkov novej Číny hľadali v Nietzsche posilu pre boj s modlami svojho času a priestoru, proti feudálnej morálke, proti tyranii veľkých rodín atď. Pravda, ich úsilie bolo iluzórne. Nietzsche im nemohol veľa poskytnúť.

Prvé dielo modernej čínskej literatúry, Lu Sünova poviedka *Bláznov denník* (Kchuang-žen ž'-ti) z roku 1918 je dôkazom Nietzscheho vplyvu (tiež aj vplyvu Gogolovho, ale o tom sa teraz nebudeme zmieňovať).¹⁶

Lu Sünov hrdina — „blázon“ uvažuje v tejto poviedke:

„Všetko treba náležite rozobrať, a až potom človek na to príde; pamätám sa, ale celkom matne, že už od pradávna jedli ľudí. Prezeral som si z tohto dôvodu nejaké dejiny, neboli v nich nijaké dáta, ale cez každú stranu boli krížom krážom napísané slová: „Ludskosť a mravnosť“. Pretože som nijako nevedel zaspáť, veľkú časť noci som pozorne čítal tie dejiny a až potom som pochopil, že medzi riadkami sa nehovorí nič iného okrem týchto slov: „Požierajte sa navzájom“.¹⁷

Dejiny, ktoré čítal, boli niektoré z ortodoxných čínskych dejín a princípy „ludskosti“, „mravnosti“ a „spravodlivosti“ boli princípmi feudálnej, konfuciánskej morálky. Lu Sünov „blázon“ ukázal na ich pravú hodnotu, medzi ne a slová „Požierajte sa navzájom“ položil znamienko rovnosti. Obraz „ludožrútskej“ morálky mu vnukol Nietzsche, lebo ten vykladal dejiny v takom zmysle. Inak je však Lu Sünovo dielo vysoko morálne, v tom je opakom diela Nietzscheho. Poviedka *Bláznov denník* končí slovami:

„Či sa nájde nejaké dieťa, ktoré dosiaľ neokúsilo ľudské mäso?,

Spaste, spaste deti...“¹⁸

Lu Sün videl v deťoch, v mládeži nádej budúceho ľudstva, Nietzsche zasa v chlapcovi vojaka, v dievčati nástroj určený pre rekreáciu bojovníkov a v iných stavoch a vzťahoch medzi mužom a ženou bláznovstvo.¹⁹

Všetci význačnejší čínski spisovatelia sa čoskoro od Nietzscheovho priameho vplyvu oslobodili. Jeho vplyv však pôsobil i naďalej dielami ruského spisovateľa M. Arcybaševa (1878—1927) a dielami G. Hauptmanna (1862—1946), A. Strindberga (1849—1912), K. Hamsuna (1859—1946) a G. D'Annunzia (1863—1938). Ale aj to bol vplyv krátkodobý, lebo čínskym nietzscheovcom neostalo v ťažkých revolučných rokoch 1924—1927 nič iné len „nihilistický protest“,²⁰ kriklúnske blúznenie a bezvýchodnosť. To ich vo vtedajšej spoločnosti samočinne katapultovalo a zlámalo väz.

Bergsonovo protimaterialistické učenie si nenašlo širšiu bázu nasledovníkov.

¹⁶ Porovnaj Lu Sün, *Úvodná štúdia k novým poviedkam (II)* (Sien-taj siao-šuo tao-lun) (II) v knihe *Úvodné štúdie k Veľkej antológii nového čínskeho písomníctva* (Čung-kuo sin wen-süe ta-si tao-lun-ti), Šanghaj 1945, str. 125. Odteraz iba Lu Sün, *Úvodná štúdia...*

¹⁷ Lu Sün, *Oheň a kvety*, preklad Berty Krebsovej a Anny Vlčkovej, Slovenský spisovateľ, Bratislava 1960, str. 34.

¹⁸ Tamtiež, str. 42.

¹⁹ Porovnaj *Also sprach Zarathustra*, Alfred Kröner Verlag, Stuttgart 1930, str. 70.

²⁰ Lu Sün, *Úvodná štúdia...*, str. 140.

Kultúrno-filozofický časopis *Ludový hlásateľ* (Min-tuo) mu r. 1922 venoval jedno číslo, jeho dielo sa hodne prekladalo, mal zrejme nadšených stúpencov, ale ich bolo málo.

Na anarchistov zväčša zapôsobil Peter Kropotkin, a z domácej filozofie vynikajúci taoistický mysliteľ z 3. stor. pred n. l. „Majster Čuang-c‘, magický umelec, ktorý v nebývalých obrazoch, sugestívne a nezabudnuteľne, bohatým a nenapodobiteľným štýlom, vyčaril na tenkých bambusových doštičkách krátke príbehy svojho ja, svojho veku i vekov predchádzajúcich, bol predstaviteľom filozofie namierenej proti autorite, filozofie *laissez faire laissez passer*. Boli pomerne činní, vydávali niekoľko časopisov, ale len podradných, lebo navyiac im nestačil dych. Po roku 1927 sa stratili takmer bez stopy. Nepomáhali ani samovraždy ani vášnivé, erotické lásky, ku „kozmickej revolúcii“ nedošlo, hoci niektorí z nich verili, že po použití týchto dvoch prostriedkov k nej dôjde.²¹

Roku 1920 sa v Číne začali organizovať marxistické krúžky, v júli 1921 bola založená KS Číny. 57 členov strany, zväčša mladých inteligentov, zastúpených 12 delegátmi na prvom sjazde sa stalo základom organizácie, ktorá po rokoch vyšla víťazne z ideologického boja.²²

Nijaká iná filozofia nebola ideologickou zbraňou väčšej politickej organizácie. Jedine inak progresívne Sun Jat-senove (1864–1925) „tri princípy ľudu“ (san-min-ču-i), ktoré boli oficiálnou filozofiou Kuomintangu; tie však boli v rukách ich vykladačov bezmocné; nemohli nájsť pozitívnu odozvu. Ako mohol nájsť pozitívnu odozvu „nacionalistický princíp“, keď krajina bola v mocenskom a hospodárskom područí kapitalistických mocností? Ako mohol nájsť pozitívnu odozvu „demokratický princíp“, keď sa politická moc sústreďovala do rúk jednotlivcov, ktorí vytvorili vládu, čo niesla v sebe znaky orientálnych despotií a európskych totalitných systémov? Ako mohol nájsť pozitívnu odozvu „princíp živobytia ľudu“, keď kapitál nebol kontrolovaný, pozemková reforma sa neuskutočnila a v krajine vládli militaristi?

Prakticky tým momentom, ako sa v Číne začali organizovať marxistické krúžky, nastalo veľké triedenie duchov. Jedni šli naľavo, iní napravo. Napríklad marxisticky sa orientovala časť inteligencie organizovanej do Spoločnosti mladej Číny (Šao-nien Čung-kuo sie-chuej). Vyšli zo zásady, že len vedecký socializmus môže byť pomocníkom v prebudovaní súčasného spoločenského poriadku a v odidlom budovania socializmu. Pravá časť poslúchla výzvu pragmatistu Chu Š'ho, prestala sa zaujímať o politické a sociálne problémy doby a venovala sa akademickým záľubám. Na pravé a ľavé krídlo sa rozdelila i Spoločnosť pre štúdium nového ľudu (Sin-min sie-chuej), založená Mao Ce-tungom; to isté urobili členovia spoločnosti podobného mena vo Francúzsku, čínski študenti, ktorí si museli manuálne zarábať na živobytie a na školné.²³

V rokoch 1922 až 1923 bolo jasné, kto kde patrí. Roku 1923 sa uskutočnil tzv.

²¹ Hou Wai-lu a iní, *A Short History of Chinese Philosophy*, Foreign Languages Press, Peking 1959, str. 120.

²² Miao Čchu-chuang, *Dějiny komunistické strany Číny*, SNPL, Praha 1960, str. 16 a 18; tiež Ho Kan-chih, *A History of the Modern Chinese Revolution*, Peking 1959, str. 40.

²³ Chow Tse-tung, str. 249–251.

Incident 7. februára. 37 štrajkujúcich robotníkov pekingsko-chankchouskej železnice bolo zastrelených a vyše 200 ranených. Po prvý raz v čínskych dejinách robotníci začali mať záujem o iné otázky než o tie, ktoré im predkladal každodenný život — teda aj o otázky ideologické a literárne. Čínski marxisti začali inváziu na politickom i na kultúrnom fronte.

Azda bude stačiť, keď poukážeme na jednu typickú príhodu. Jeden z vodcov čínskeho odborového hnutia, Li Ta-čao, žiak, Teng Čung-sia, autor *Krátkych dejín odborového hnutia v Číne* (Čung-kuo č'kung jün-tung tien-š'), zabitý kuomintangami roku 1933, raz po temperamentnej výmene názorov na diskusii, ktorej sa zúčastnil ako člen Spoločnosti mladej Číny, potriasol na rozlúčku ruku Cuo Šun-šengovi, príslušníkovi pravého krídla tejto organizácie, oslovil ho priateľsky osobným menom, ale povedal mu rozhodne: „Dobre, Šun-šeng, uvidíme sa ešte, ale na bojovom poli.“²⁴

Tým bojovým poľom bola celá politická, hospodárska i kultúrna sféra Číny rokov dvadsiatych, tridsiatych, štyridsiatych a v kultúrnej oblasti i rokov päťdesiatych. Čínski marxisti sa všade stretali so svojimi odporcami. Slová Tengove sa stali nepísaným heslom. Ale ukázať tento boj by presiahlo rámec tohto článku.

²⁴ Tamtiež, str. 252—253.